

Październik, Nr 10/2024 (263)

Informator parafialny

Parafii Ewangelicko-Augsburskiej
w Słupsku

*Niewyczerpane są objawy łaski Pana,
miłosierdzie jego nie ustaje. Każdego poranku poja-
wia się na nowo, wielka jest wierność Twoja.*

Tr 3,22-23

Parafia Ewangelicko-Augsburska w Słupsku

ul. Krzywa 1, 76-200 Słupsk

Kontakt: slupsk@luteranie.pl

tel.: 00 48 (0) 59 842 25 77

Nr konta: PL **2516001462181683686000001**

KOD SWIFT: PPABPLPK

Duchowny:

Proboszcz: ks. Wojciech Froehlich

e-mail: wojciech.froehlich@luteranie.pl

tel. 00 48 59 842 25 77, kom. 605 556 749

Adresy kościołów i kaplic:

Kościół Świętego Krzyża: Słupsk ul. Słowackiego 40

Kaplica w Lęborku: Lębork, ul. Wojska Polskiego 47

Strony internetowe:

www.slupsk.luteranie.pl • www.luteranie.pl

Zdjęcie na okładce: Arkadiusz Hofman

Korekta: Anna Froehlich

Słowo duszpasterza

*Niewyczerpane są objawy łaski Pana,
miłosierdzie jego nie ustaje. Każdego
poranku pojawia się na nowo, wielka
jest wierność Twoja.
Tr 3,22-23*

ks. Wojciech Froehlich
proboszcz

Drodzy w Chrystusie!

Oddajemy kolejną, już w pełni jesienną, odsłonę Informatora Parafialnego. Pierwszy numer naszego parafialnego pisma ukazał się w kwietniu 2010 roku, zatem Informator towarzyszy nam już przez 15 lat tworząc kronikę naszej Parafii oraz będąc źródłem wielu informacji o kościele ewangelickim w regionie i w Polsce. Rolą Informatora jest także głoszenie Ewangelii o Jezusie Chrystusie oraz informowanie o zaplanowanych wydarzeniach. Dziękuję, że przez te wszystkie lata jesteście wiernymi odbiorcami naszego parafialnego miesięcznika. Wszystkim, którzy przez te lata dokładali się do jego powstawania i redagowania serdecznie dziękuję. Dziękuję też za wszelkie składane na ten cel ofiary. Prace redakcyjne i tworzenie Informatora są formą wolontariatu, ponoszone przez nas koszty to druk

(ksero), który wynosi około 5 zł za egzemplarz.

Ufamy, że to szczególne zadanie, które przynosi wiele satysfakcji zarówno twórcom jak i czytelnikom, będzie mogło być tworzone i rozpowszechniane nadal.

W październiku przypadają dwa ważne święta, które jak co roku z wielką wdzięcznością chcemy obchodzić. W pierwszą niedzielę miesiąca dziękujemy Bogu za pracę rolników i plony, którymi Bóg nas obdarowuje, za to że mamy co jeść, że mamy dach nad głową, ale także za całe stworzenie, którego jesteśmy integralną częścią, zaś w ostatni dzień miesiąca obchodzimy pamiątkę Reformacji, czyli odnowy kościoła.

Mamy za co dziękować i mamy wiele dowodów na to, że Bóg jest wierny i pełen miłosierdzia. Niech On nas błogosławi.

Z modlitwą
Wasz Duszpasterz

Odkryty po 900 latach

W tym roku mija 900 lat od pierwszej podróży misyjnej biskupa Ottona z Bambergu na Pomorze.

Otton z Bambergu dotarł z chrześcijańskim przesłaniem do słowiańskich plemion na Pomorzu kładąc podwaliny pod wiarę w Jezusa Chrystusa. W wielu miejscach zakładał wspólnoty chrześcijańskie przy których powstawały kościoły i klasztory. Gdy misjonarz przemierzał Pomorze w latach 1124 i 1128, pozostawiano również pierwsze świadectwa w postaci "kamieni z wizerunkiem".

W tym jubileuszowym roku, kilka tygodni temu, taki właśnie kamień z XII wieku został przypadkowo odnaleziony podczas prac budowlanych przy budynku mieszkalnym w Klotzow, na północ od Anklam (Niemcy przyp. red.). Prawdopodobnie znajdował się tam w XIX w i dlatego został ukryty. Eksperti z Urzędu Ochrony Zabytków badają teraz to sensacyjne znalezisko. Wizerunek na ważącym 500 kg, granitowym kamieniu prawdopodobnie przedstawia biskupa Ottona z Bambergu.

Dlaczego wcześniej widoczny ka-

Ks. Matthias Gienke

Proboszcz

Parafii Ewang. w Brüssow

mięń pamiątkowy został ukryty w XIX wieku? Wydaje się, że spotkał go ten sam los co wiarę, która czasami się ukrywa i nagle pojawia się tam, gdzie byśmy się tego nie spodziewali. Wiele rzeczy jest niewidocznych na powierzchni.

A jak to jest współcześnie, w naszych małych miastach? Od dziesięcioleci zauważamy tendencję do wyprowadzania się młodych ludzi z rodzinnych miast. Wielu wyrusza w poszukiwaniu nowej perspektywy dla swojego życia. Nie jest to niczym nowym. Wraz z nadejściem industrializacji ludzie opuszczali regiony wiejskie, do których nie dotarł nowy porządek gospodarczy. Podczas gdy dawne wioski w obszarze miejskim Berlina połączyły się tworząc duże

miasto, które stale doświadcza napływu nowych mieszkańców, obszary wiejskie ciągle tracą swój urok jako stałe centrum życia. Kiedy w średniowieczu zostało założone miasto Brüssow, ludzie mieszkali w wioskach i często nie mogli, lub nie było wolno im opuszczać ich do końca życia. Ten sposób życia jest dziś rzadkością.

Historia miast i historia kościoła przypominają nam o ludziach, którzy próbowali i zaczęli nowe rzeczy, na których mogły budować kolejne pokolenia. Między innymi byli to francuscy uchodźcy religijnych w XVII wieku, którzy wprowadzili liczne innowacje i wiele wnieśli w rozwój Pomorza.

Renowacja starego domu w Klotzow doprowadziła do odkrycia pod warstwą ziemi kamienia z wyrzeźbionym wizerunkiem Ottona z Bambergu. Teraz ponownie przypomina nam o odważnym zaangażowaniu biskupa Ottona na rzecz wiary chrześcijańskiej na Pomorzu.

Tak już jest w życiu, że są chwile, kiedy coś odnajdujemy, chwile kiedy coś zachowujemy i chwile kiedy musimy coś odnowić. Kiedy siły stworzenia

słabną, a konserwacja nie osiąga już swojego celu, nadchodzi czas na coś nowego. Czasami wydaje nam się to trudne, ponieważ uważamy, że brakuje nam niezbędnej siły. Ale dlaczego miałyby tak być? Spojrzenie na historię pokazuje, że te ogromne siły zawsze istniały i że zawsze wyłaniały się z nich nowe rzeczy. Natura tych sił i ich pochodzenie są ukryte. Widzimy tylko efekty. To jak Duch Boży, który

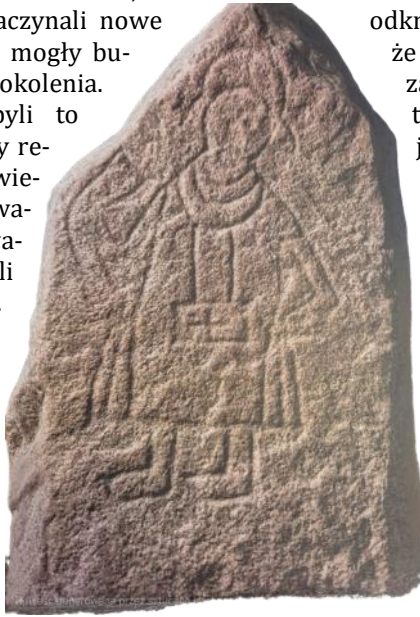
budzi wiarę i umożliwia nowe odkrycia. Odkrycie oznacza,

że zostaje usunięte to co zakrywa daną rzecz. Jest tam od dawna, nawet jeśli tego nie widzimy.

Wiara również zawsze tam jest, nawet jeśli myślimy, że jej nie ma. Jest jak odnaleziony kamień. Czasami jest bardzo blisko, jak próg, który przekraczamy każdego dnia.

Wszędzie tam, gdzie ludzie na Pomorzu tworzyli i kształtowali jakieś miejsce, czynili to z ufnością, że otrzymają siłę do

tego by mogli się regularnie spotykać, aby umacniać swoją wiarę i zachęcać innych do nowych rzeczy. W tym duchu niech i nasze plany będą wstępem do czegoś nowego. Amen.

Rozważanie wygłoszone w Brüssow podczas spotkania młodzieży 29.09.2024 r.

**EWANGELICKIE POMORZE
MIEJSCA I LUDZIE**

Słupsk i Pomorze Środkowe, to obszar, którego mieszkańcy są przywiązani do przestrzegania prawd biblijnych, ale i otwarci na nowinki religijne. Początki Reformacji na terenie miasta datuje się na 1517 r., kiedy to doszło do poważnego sporu z miejscowym duchowieństwem w sprawach podatkowych. Szerzenie podglądów Lutra zaowocowało przyjęciem luteranizmu przez słupszczan w 1525 r.

Po oficjalnym wprowadzeniu Reformacji Słupsk stał się miejscem pierwszej wizytacji kościelnej kierowanej przez J. Bugenhagena. Tutaj też siedzibę miała jedna z trzech superintendentur generalnych Pomorza.

Wiek XVIII obrodził aktywnością pietystów, którzy stworzyli jeden z najaktywniejszych na Pomorzu ośrodków tego ruchu. Istotną rolę w ruchu pietystycznym odgrywali duszpasterze z powiatu słupskiego. Jeden z nich P. Schimansky był herrnhutystą.

W XIX w. przychyłność mieszkańców wobec nowinek religijnych oraz silne przywiązanie do prawd biblijnych, pozwoliły na działalność na tym terenie postaci znaczących w dziewiętnastowiecznym przebudzeniu religijnym, takich jak filozof F. Schliermacher, czy kompozytor G. Knak.

W latach trzydziestych i czterdziestych XX w. na terenie Pomorza Środkowego w Kościele ewangelickim ścierały się wpływy faszystów i ich przeciwników. W opozycji wobec biskupów K. Thoma i L. Müllera działało wielu członków Kościoła Wyznającego, w tym m.in. D. Bonhoeffer.

W Informatorze Parafialnym prezentujemy miejsca i osoby ważne dla dziejów pomorskiego ewangelicyzmu.

ŁUPAWA, ŻOCHOWO

Zarys dziejów Łupawy

Łupawa (niem. Lopow) - miejscowość położona na Równinie Słupskiej nad rzeką Łupawą. Nazwa pierwotna: de Lupaua (1310), Łupow (1590) o charakterze topograficznym, oznaczająca rzekę o urwistych brzegach, łupanych i głębokim korycie. „Lopov” oznacza też „miła, przyjemna”. Osada o charakterze ulicznym na planie wielodrożnicy. Najstarsza wzmianka

pochodzi z 1282 r. Wieś znajdowała się wtedy we władaniu zakonu cystersów w Kołbaczu. Ok. 1300 roku stała się własnością rodu Święców, a po ich wygaśnięciu przeszła w posiadanie Tessenów i Puttkamerów. Ewald von Puttkamer sprzedał posiadłość, wraz z zamkiem Canitz (pierwotna nazwa „Steinhaus” - Kamienny Dom) von Zitzewitzom. Przez około 180 lat majątek znajdował się w posiadaniu rodziny von Zitzewitz.

Od XV do XVIII w. Łupawa przeżywała okres prosperity dzięki położeniu w pobliżu traktu: Szczecin – Gdańsk. Od 1683 roku właścicielem był Joachim von Grumbkow, który w 1689 r. nadał prawa miejskie i na ruinach starego zamku obronnego zbudował pałac klasycystyczny.

Szczególny rozwój Łupawa osią-

gnęła dzięki Philippowi Otto von Grumbkow. W latach 1767-72 zbudowano nowy, murowany, halowy kościół z wieżą i ryglowymi przybudówkami. Według spisu z 1784 roku w

Łupawie mieściły się: stary i nowy folwark, spichlerz, młyn, kościół, siedem gospodarstw, karczma, kowal, leśniczówka, poczta, „różne drobne zakłady ręcznej wytwórczości”, pałac i mieszkania dla pracujących w lesie robotników.

Po śmierci Philippa majątek odziedziczył jego syn Philipp Wilhelm Grumbkow. Nie miał on męskiego potomka i spadkobierczynią rodu została Sophie von Podewils, która wyszła za mąż za Friedricha Otto von Bonina. Jej syn Eduard von Bonin był pruskim ministrem wojny, a właścicielem Łupawy w 1822 roku został jej najstarszy brat Friedrich Wilhelm Bogislav von Podewils.

Do rodziny Puttkamerów Łupawa przeszła w 1931 roku, Hans - Jesko von Puttkamer odziedziczył ordyna-

cję (ok. 9812 ha, łącznie z posiadłościami: Darżyno i Potęgowo) po swoim wuju, od 1942 roku służył w Wehrmachcie, a pod koniec wojny dostał się do niewoli amerykańskiej. Zmarł we Freinburgu w 1966 r. Wojska radzieckie weszły do Łupawy 8 III 1945 r. Wcześniej część mieszkańców na polecenie władz wyruszyła w kierunku Gdyni, a pozostali ukryli się w lesie. Do wieczora Rosjanie bez walki zajęli zachodnią stronę wioski. Następnego dnia przeszli przez rzekę, gdzie bronił się pododdział Wehrmachtu. Walki miały miejsce w okolicach mostu, na wprost którego ustawiała się niemiecka artyleria. Zginęło około 50 osób. Zniszczono niektóre budynki, przede wszystkim wzdłuż drogi do Grąbkowa oraz tartak znajdujący się w pobliżu młyna.

Do 1958 roku miejscowa szkoła była dwujęzyczna; do południa uczyły się dzieci niemieckie, a po południu dzieci polskie.

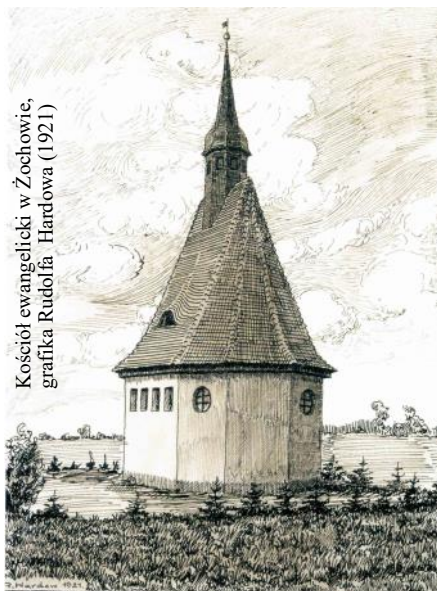
W pobliżu Łupawy dokonano licznych odkryć archeologicznych. Cmentarzyska megalityczne (megality) ludności kultury pucharów lejkowatych datowane są na lata 5000-4900 i 2800-2500 p.n.e., a groby ludności kultury łużyckiej, kultury ceramiki sznurowej, cmentarzysko kurhanowe datowane na lata 1700-1600 p.n.e. ze znaleziskami z wczesnej epoki brązu. Stanowią one największy zachowany w Polsce kompleks cmentarzysk megalitycznych. Cechą charakterystyczną łupawskiego skupiska grobowców jest ich kształt, przypominający zbliżony do prostokąta, silnie wydłużony

trapez.

Do lat 90-tych XX w. w gospodarce okolic dominował PGR. Obecnie ziemie popegerowskie zostały sprzedane bądź wydzierżawione osobom i spółkom prywatnym. Ważną instytucją z siedzibą na terenie wioski jest Nadleśnictwo Łupawa.

Zarys dziejów Żochowa

Żochowo (niem. Sochow) - wieś w gminie Potęgowo. Jako Sochow występuje w dokumencie z 1523 roku; nazwa utworzona od nazwy osobowej Żech/Żoch.

Kościół ewangelicki w Żochowie,
grafika Rudolfa Hardowa (1921)

Lenno von Puttkamerów. W źródłach historycznych wymienieni są w 1457 r. Martin, a w 1523 r. Hans Puttkummer tho Sochow. W 1717 r, jako właściciel występuje Klaus Kurt von Pirch. W latach 1728-77 majątek był

oddany w zastaw rodzinie von Grumbkow. W 1784 roku we wsi był folwark, dom drwała, osiem dymów. W 1804 r. wymieniany jest Pirch jako właściciel, a potem von Mach, von Levinski, w 1843 roku dobra kupił von Bandemer. Na początku XX w. majątek został wykupiony przez państwo i rozparcelowany na 48 działek.

Kościół w Łupawie

Kościół w Łupawie wymieniany był już w XIII w., następnie w 1494 r. Prawdopodobnie dolna część wieży obecnego XVIII-wiecznego kościoła pochodzi z dawnego założenia gotyckiego. Stara świątynia spłonęła w czasie wojny trzydziestoletniej (1618-48). Następny kościół stanął w l. 60-tych XVII w. W 1772 r. wybudowano obecny.

Na wschodniej ścianie, wewnątrz kościoła, istniała inskrypcja wymieniająca fundatorów kościoła: gen. Philippa Wilhelma von Grumbkow i Michała Ernsta von Boehn, a także Jana Gottfrieda, mistrza murarskiego,

który go wznosił oraz rok ukończenia budowy. Do lat sześćdziesiątych XX w. zachowane były po obu stronach kościoła, po trzy szachulcowe aneksy mieszczące łoże kolatorskie, bibliotekę oraz zakrystię. Nad prostokątnymi otworami łączącymi aneksy z nawą znajdowała się sztukatorska rokokowa dekoracja z herbami. Wielką wartość miała biblioteka, która posiadała zbiór książek z lat 1499-1831. W 1873 r. przeprowadzono remont kościoła i w tym czasie prawdopodobnie przebudowano górną część wieży m.in. wymieniono pokrycie dachu z gontu na łupek.

Nad otworami łączącymi aneksy z główną bryłą kościoła zachowały się bogate rokokowe dekoracje z herbami fundatorów. Z zabytkowego wyposażenia świątyni zachowała się renesansowa ława kolatorska, chrzcielnica datowana na 1865 rok oraz barokowa ambona z ołtarza ambonowego. Ołtarz został ufundowany w 1750 r. przez Philippa Otto von Grumbkowa. Kosz ambonowy był zawieszony na wysokim retabulum, wchodziło się do niego schodkami umieszczonymi z lewej strony ołtarza. Korpus ambony zo-

Ołtarz ambonowy w Łupawie (przed 1945)

Ambona w Łupawie (2021)

stał przez katolików wymontowany z ołtarza i zawieszony na północnej ścianie kościoła przy prezbiterium. Organy

łupawskie wykonał szczeciński organmistrz Carl August Emil Kaltschmidt.

Na terenie przykościelnym stoi pomnik poległych w I wojnie światowej, wykonany z jednej bryły jasnego piaskowca. Na przedniej płaszczyźnie znajduje się wizerunek Krzyża Żelaznego i niemiecki napis, który w tłumaczeniu zna-

Pomnik poległych w I w. s. w Łupawie (2024)

czy: „Naszym poległym bohaterom 1914-1918”. W maju 2011 r. postawiono nowy kamień z napisem dwujęzycznym: „Dla pamięci zmarłych niemieckich mieszkańców Łupawy”. Obok kościoła umieszczono także dzwon z 1920 r.

Kościół w Żochowie

Jedynym historycznym obiektem w Żochowie jest poewangelicki kościół murowany z 1913 r. Obiekt wybudowano w stylu neogotyckim, na rzucie prostokąta z prezbiterium nie-

Kościół poewangelicki w Żochowie (2024)

wyodrębnionym, zakończonym trójbocznie. Na środku dachu znajduje się drewniana wieżyczka, szalowana, kryta blachą. Dach kościoła jest kryty blachą, sufit sklepiony drewniany.

W pierwszej poł. XX w. na terenie wioski oraz w Darżynie działalność misyjną prowadzili separatyści, pełna legalizacja żochowskiej stacji kaznodziejskiej (filiału) przyporządkowanej starołuterańskiemu zborowi w

Lęborku nastąpiła w 1940 r. Do przywódców miejscowych separatystów należał Werner Buhrcke wraz z żoną Wilhelmine Charlotte zd. Koch. Był on administratorem gorzelnii w pobliskich Pogorzelicach.

Niewielki kościół filialny w Żochowie ewangelicy z Kościoła Pomorskiego wybudowali zapewne właśnie w związku z narastającą aktywnością staroluteran.

Stojący opodal kościoła pomnik poległych w I wojnie światowej zbudowano z dwustopniowej, murywanej i kamiennej podstawy, na której ustawiono – wsparty na mniejszych kamieniach – głaz z inskrypcją „Bohaterom poległym w wojnie światowej 1914-18 – wdzięczni mieszkańcy Żochowa. A kto znalazł śmierć w świętej walce, ten nawet w obcej ziemi spoczywa jak w ojczyźnie”. Na

Pomnik poległych w I w. ś. w Żochowie (2024)

pierwszym stopniu podstawy widoczny jest rok postawienia monumentu: 1925.

Kościół w Darżynie

Mały kościół w Darżynie zbudowano w 1915 roku w stylu gotyckim, z cegły, z niewyodrębnionym prezbiterium. Kościół nie posiada wieży. Otwory wejściowe i okienne zakończone ostrołukowo. Dach dwuspado-

Kościół poluterański w Darżynie (XXI w.)

wy kryty blachą, sufit sklepiony, drewniany. 19 III 1947 r. został przejęty przez katolików i otrzymał wezwanie św. Józefa. Do 1945 r. prawdopodobnie służył separatystom z Kościoła staroluterańskiego lub tzw. Belowianom.

Zbór ewangelicki

Parafia ewangelicka w Łupawie obejmowała luteran z Alt Jugelow (pol. Gogolewo), Darsin (Darżyno), Grumbkow (Grąbkowo), Malzkow (Malczkowo), Neu Jugelow (Gogolewko), Poganitz (Poganice), Ramnitz / Wendisch Kartsnitz (Karznica), Rambow (Rębowo),

Schöneichen (Dąbrówno), Sochow (Żochowo) i Velsow (Wieliszewo). Do 1778 r. parafia była dwujęzyczna, nabożeństwa odprawiano po niemiecku i w języku polskim.

Od początku XX w. liczba zborowników utrzymywała się na poziomie ok. 4200 osób. W 1940 r. parafia z filialem w Żochowie skupiała 4184 wiernych. Patronat sprawowała rodzina von Puttkamer z Łupawy.

Po 1945 r. parafia luterańska dalej funkcjonowała. Prowadził ją świecki kaznodzieja Paul Manzek,

ujęła zbor łupawski wg stanu na 31 XII 1957 r. Wykazano wtedy 195 wiernych w zborze łupawskim i 342 w Dobieszewie. Do 1958 roku zbor ewangelicki prowadził normalną bieżącą działalność nabożeństwową, udzielana była Komunia Święta, miały miejsce chrzty, śluby, pogrzeby, prowadzono lekcje religii oraz nauczanie konfirmacyjne. Rokroczna liczba konfirmantów oscylowała wokół 15 osób. Działał 20-30 osobowy chór parafialny, który cotygodniowe próby odbywał w mieszkaniu P. Manzka. Nabożeństwa luterańskie odprawiano o godz. 10:00 (katolickie msze rozpoczynały się o godz. 8:00 i po południu).

Duchowni luterańscy:

ks. Matthias de Corona; ks. Thomas Holstenius (ord. 1581); ks. Jakob Vigrinus lub Schwartz (1634-90); ks. Andreas Gerner (1710-15); ks. Martin Gabriel; ks. Johann Ludwig Kummer (1731-86); ks. Georg Peter Ludwig Kummer (1786-87); ks. Jo-

Paul Manzek z orszakiem ślubnym w Łupawie

opiekujący się także parafią w Dobieszewie. W 1954 r. zbor ewangelicki w Łupawie wykazywał 800 wiernych i współużytkował kościół z parafią rzymskokatolicką. W następnym roku (1955) składki parafialne opłacało 770 wyznawców. W 1957 r. łupawska parafia ewangelicka działała w połączeniu ze zborom w Dobieszewie i posiadała filiał z kościołem w Domaradzu. Ostatnia oficjalna statystyka kościelna

Plebaniia ewangelicka w Łupawie (1933)

hann Georg Mattner (1787-1816); ks. Heinrich Friedrich Samuel Kumm (1817-37); ks. Eduard Seefisch (1837-39); ks. Friedrich Karl Apitz (1840-70); ks. Ernst Heinrich Nitschke (1872-89); ks. Johannes Bernhard Robert Wilhelm Gotthilf Carmesin (1891-96); ks. Karl Ernst Emil Hoffman (1897-1930); ks. Günther Harder (1931-34); ks. dr Gerhard Gehlhoff (1934-45); Paul August Manzek (1945-58), lektor, kaznodzieja świecki.

Cmentarze ewangelickie

W Łupawie istniały dwa cmentarze - przykościelny oraz wiejski. Cmentarz przykościelny zajmował niewielki obszar wokół kościoła. Dziś nie zachowały się jakiegokolwiek pozostałości po tej nekropolii. Od strony ulicy znajdują się opisane wyżej pomniki. Bliżej bramy wejściowej na teren przykościelny od strony głównej drogi stoi dekoracyjny postument z wazą.

Łupawski cmentarz wiejski znajdował się po przeciwnej stronie rzeki niż przykościelny, mniej więcej w połowie drogi do młyna. Założony został na planie dwóch prostokątów. Do dziś widoczny jest kamienny mur, który otaczał teren cmentarza. Wejście główne zlokalizowano od strony drogi. Zachowały się nieliczne szczątki kamiennych nagrobków i kilka luźno porozrzucanych na ziemi kamiennych elementów nagrobnych.

Rozplanowany na rzucie wydłużonego prostokąta cmentarz wiejski w

Żochowie zlokalizowano w północnej części miejscowości, po zachodniej stronie drogi nr 6. Nie zachowało się po nim wiele, jednakże dzięki swojemu charakterystycznemu położeniu na owalnym wzniesieniu, jest on czytelny w krajobrazie. Dodatkowo jego prostokątny obwód od strony zachodniej, wschodniej i południowej został

Wejście na cmentarz wiejski w Łupawie (2024)

zaznaczony kamiennym wałem granicznym. W październiku 2013 roku, nieopodal cmentarza znaleziono skupisko zniszczonych nagrobków. Niewielki cmentarzyk istniał także przy kościele, pochowano na nim m.in. ewangelików zastrzelonych przez żołnierzy radzieckich w marcu 1945r.

Jan Druyff

(* 11 I 1949 Nijkerk - † XI 2000), holenderski przedsiębiorca i filantrop, ewangelik reformowany, inicjator budowy i główny fundator słupskiego Hospicjum Miłosierdzia Bożego, rolnik; na ziemi słupskiej od początku lat

90-tych XX w., właściciel firmy Agro East Europe gospodarującej na popegeerowskiej ziemi w Łupawie, Malczkowie, Grąbkowie i

Poganicach; od początku pobytu w Polsce prowadził szeroką działalność filantropijną; 1995 powołał w Holandii Towarzystwo „Pomocna Dłoń”, a w Słupsku postanowił wybudować Hospicjum (1997 przekazał na jego utworzenie 3 mln zł); 14 XII 1996 wmurowanie kamienia węgielnego, 18 VI 1997 otwarcie Hospicjum Miłosierdzia Bożego w Słupsku; przez kolejne lata często gościł w Słupsku, przywoził wsparcie finansowe dla placówki i upominki dla chorych; spędzał z nimi święta; wyposażył gabinet stomatologiczny w Łupawie, wyremontował i wyposażył szkołę w Gogolewie; ufundował stypendia dla młodzieży wiejskiej; 1997 Honorowy Obywatel Miasta Słupska i medal „Za

Zasługi dla Województwa Słupskiego”; statuetka i tytuł „Partnera polskiej medycyny”; zmarł na raka; od 2001 uliczka przy słupskim hospicjum nosi jego imię.

Joachim Ernst von Grumbkow

(*29 IX 1637 Runowo Pomorskie lub Jackowo, pow. lęborski - † 26 IX lub

XII 1690 Wesel, Nadrenia Północna - Westfalia), posiadacz ziemski, marszałek dworu, minister Brandenburgii,

członek Tajnej Rady, generalny komisarz wojennym; syn pruskiego pułkownika Christiana Stephana i Anny Margarethy zd. von Krockow; I żona od 1671 Lucia Dorothea zd. von Wrech (*ok. 1607 - † ok. 1667), II żona od 1678 Gertrud Sophie zd. von Grote (*1619 - † 1673), dzieci: bliźnięcy Otto Christian i Anna Louise (*1673), Friedrich Wilhelm (*1678, pruski premier i feldmarszałek), Friedrich Ludwig (*1683), Philip Otto (*1684); właściciel m.in. Łupawy, Darżyna z folwarkiem Potęgowo, Żychlina, Głuszyna, Warcimina, połowy Gogolewa, Głuszynka z folwarkiem Strzyżyno, części Pogorzelic, Poganic, Łebienia,

Żarkowa oraz licznych majątków na Pomorzu Przednim i w Meklemburgii.

Philipp Otto von Grumbkow

(*12 V 1684 Berlin - † 26 VIII 1752 Łupawa), polski wojskowy, pruski polityk i urzędnik wysokiego szczebla, posiadacz ziemski; syn Joachima Ernesta i Gertrudy Sophie; I żona (ślub 25 IX 1716) Freiin Ernestine Lucie zd. von Danckelmann (*24 III 1692 - † 29 X 1719), mieli 2 córki: Charlotta Philippina (*23 XII 1717 - † 9 IX 1741) i Ernestina Carolina Friederica von Eickstedt-Peterswald (*23 XII 1718 - † 2 III 1799 w Berlinie); II żona Henrietta Scholastika zd. von Schlabrendorff, syn Philipp Wilhelm (*23 VI 1711 - † 21 IX 1778) i córka Marie Henriette von Beust (Marie Henriette (*23 VI 1711 - † 25 III 1762), III żona (ślub 1730) Anna Augustyna Kochańska zd. von Münchow, syn Friedrich August Otto († 1757); od 1697 studia na uniwersytet w Frankfurcie nad Odrą; 1706-09 pułkownik wojska polskiego, utworzył regiment kawalerii (za własne pieniądze), VI 1709 uczestnik przegranej bitwy pod Połtawą; po powrocie na Pomorze radca Komisariatu Wojennego Pomorza Tylnego, dyrektor Komisariatu Wojennego, 1718-50 nadstarosta łęborsko-bytowski, wicekanclerz i kanclerz Pomorza, 1723-42 prezydent Kamery Wojenno-Skarbowej w Szczecinie, 1723 tajny radca w randze ministra, 1733-42 nadprezydent Zarządu Pomorza.

Paul August Manzek

(*16 VIII 1906 Szczypkowice - † 11 VI 1992 Lilienthal), świecki kaznodzieja, lektor ewangelicki, s. Jochasza i Emilii zd. Frobel, w dzieciństwie przeszedł zapalenie stawu biodrowego, miał jedną nogę krótszą i został inwalidą, 1938 ślub z Meta Selmą Brandenburg († 1985) w Łabiszewie, do 1945 organista i kantor w Dobieszewie; 1947 przygarnięcie i 1950 oficjalna adopcja dwóch osieroconych chłopców o nazwisku Zoschke; absolwent szkoły ośmioklasowej, krawiec, właściciel warsztatu krawieckiego w Łupawie; kontynuując działalność ostatniego niemieckiego proboszcza - ks. Gottholda Lutschewitza z Dobieszewa - faktycznie przejął opiekę duszpasterską w parafiach Dobieszewo i Łupawa, działając z upoważnienia władz Kościoła ewangelickiego niemieckiego i polskiego dokonywał chrztów, konfirmacji, udzielał ślubów i prowadził pogrzeby; 1951 przeprowadzka do mieszkania w Łupawie, po sąsiedztwie z duchownym katolickim, jako stroju liturgicznego używał tzw. Lutherrock, kazania otrzymywał od prof. Kruski z Kirchendienst Ost w Berlinie, ale także z konsystorza w Greifswaldzie; 1958 wyjazd do RFN, gdzie opiekował się niepełnosprawnymi oraz utrzymywał kontakty z dawnymi zborownikami, rozsyłał listy z rozważaniami biblijnymi.

Jan Wild

O tym, co za nami

Kontrola projektu

W związku z realizacją projektu pn. *Marzenie staje się celem* dofinansowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego w dniu 23 sierpnia odbyła się kontrola prawidłowości realizacji zadania. Kontroli podlegały dokumenty finansowe oraz umowy zawierane z osobami prowadzącymi projekt. We wszystkich kontrolowanych dokumentach stwierdzono rzetelność i nie stwierdzono nieprawidłowości. Projekt jest realizowany przez Klub KAWON oraz Domy Pomocy Społecznej w Lęborku i Wejherowie.

Ślub Patricka i Anasztazji

W ostatni dzień sierpnia w pięknych okolicznościach przyrody w Gwieździnie k. Człuchowa odbył się ślub Anastazji Klimczak i Patricka Lenza z Bonn. Młodej parze życzymy Bożego

błogosławieństwa na wspólnej drodze.

Spotkanie z rodzicami ws. lekcji religii

W związku z rozpoczęciem nowego roku szkolnego 2 września odbyło się spotkanie z rodzicami w sprawie ustalenia planu lekcji na kolejny rok. W tym roku szkolnym Miasto Słupsk przyznało parafii 10 godzin lekcyjnych nauczania religii ewangelickiej w 5 grupach. Łącznie w lekcjach religii bierze udział 30 dzieci na wszystkich etapach kształcenia.

Wizyta Rady Diakonii

W dniach 6-7 września w Koszalinie obradowała Rada Diakonii. W drodze powrotnej część członków Rady wraz z Biskupem Jerzym Samcem oraz Dyrektorem Generalną Wandą Falk, odwie-

dziła naszą Parafię oraz prowadzone przez nas Słupskie Centrum Diakonii i Dialogu. Członkowie Rady z dużym zainteresowaniem wysłuchali informacji nt. historii SCDiD, przebiegu remontu, jak również prowadzonej w nim działalności. W spotkaniu udział wzięli także członkowie rady parafialnej. Rada Diakonii jest ciałem zarządzającym polityką diakonijną Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP, jest wybierana spośród duchownych i świeckich członków Kościoła jak również przedstawiciele Konsystorza. Na czele Rady Diakonii stoi Biskup. Obecnie Prezesem Diakonii Polskiej jest bp. em. Ryszard Bogusz.

Chrzest Antoniego

W niedzielę 8 września odbył się Chrzest Antoniego Brzezińskiego.

Antkowi życzymy błogosławieństwa na drodze życia z Chrystusem, a rodzicom oraz chrzestnym wytrwałości w pokazywaniu tej drogi i wskazywaniu na Chrystusa jako Dobrego Pasterza i Przyjaciela.

Diecezjalna Konferencja Duchownych

10 września do Słupskiego Centrum Diakonii i Dialogu zjechali wszyscy (prawie) duchowni Diecezji Pomor-

sko-Wielkopolskiej na diecezjalną konferencję księży, podczas której omówione zostały sprawy bieżące z życia Kościoła i diecezji. Jednym z tematów przewodnich było wprowadzenie w parafiach Standardów Ochrony Małoletnich. Prezentację na ten temat przedstawił wikariusz diecezjalny ks. Grzegorz Fryda. W rozważaniu na początku spotkania poprowadził wszystkich ks. Dawid Mendrok z Włocławka. Konferencji przewodniczył zwierzchnik Diecezji Pomorsko-Wielkopolskiej bp Marcin Hintz.

śp. Krysta Rettke

W dniu 7 września zmarła śp. Krystyna Rettke. Jej pogrzeb odbył się 11 września w kościele w Wieszynie. Zmarła pozostawiła męża oraz dalszą rodzinę.

Koncert Muzyczne wieczory

Trzeci koncert z cyklu Muzyczne wieczory w kościele ewangelickim odbył się 11 września. Połączenie organów (Zbigniew Gach) oraz oboju (Magdalena Maniewska) zachwyliło zgromadzonych na koncercie słuchaczy. Koncert finansowany był ze środków Miasta Słupska. Ostatni w tym roku koncert z tego cyklu odbędzie się 9 października. Zapraszamy.

Ślub w Przewłocze

W sobotę 14 września w samo południe małżeńskie ślubowanie składali sobie Aneta Kostka i Paweł Fiuk. Małżonkom na dalszej wspólnej drodze życzymy wiele Bożego Błogosławieństwa.

Ekumeniczne wakacje Podlasie

W dniach 16-19 września zrealizowany został projekt pn. Ekumeniczne wakacje skierowany do osób z niepełnosprawnościami, dofinansowany ze środków Urzędu Marszałkowskiego województwa Pomorskiego. W wyjeździe uczestniczyli członkowie KAWONU oraz mieszkańcy Domów Pomocy w Lęborku i Wejherowie oraz jako wolontariusze członkowie słupskiej Parafii. W programie wy-

cieczki było zwiedzanie miejsc związanych z prawosławiem takich jak Supraśl i Białystok, gdzie zwiedzaliśmy cerkwie i muzea - Muzeum Ikon i Muzeum Drukarstwa i Papieru w Supraślu oraz wysłuchaliśmy wykładów na temat prawosławia. Dużym przeżyciem było wysłuchanie ekskluzywnego koncertu chóru prawosławnego pod dyrekcją Mirosławy Tichoniuk. W planie wycieczki było również poznanie kultury i religii polskich Tatarów. W związku z tym zwiedziliśmy Kruszyniany i tamtejszy meczet, zjedliśmy tatarski posiłek - kryszonek i wysłuchaliśmy wykładu na temat historii Tatarów polskich oraz głównych założeń islamu. W czasie zwiedzania Podlasia mieliśmy okazję odwiedzić także parafię ewangelicką w Białymstoku oraz zwiedzić dawny kościół ewangelicki w Supraślu. Ważnym sprzymierzeńcem wyjazdu była pogoda.

Wystawa Salvadora Dali

W ramach lekcji religii dla klas szkół ponadpodstawowych (25.09) młodzież wyjechała do Muzeum Ziemi Usteckiej na wystawę prac

Salvadora Dali, hiszpańskiego surrealisty. Wystawa nosiła tytuł *Plemiona Izraela* oraz *W poszukiwaniu zaginionego Graala*. Wystawę stanowiły grafiki i akwaforty artysty. Po zwiedzeniu był spacer po molo i kolacja a na deser ciastko i herbata w herbaciarni.

Polsko-niemieckie spotkanie młodzieży

Po raz czwarty młodzież ze Słupska i konfirmanci z Brussow w Niemczech wzięli udział w międzynarodowym spotkaniu, które odbyło się w tym roku w Niemczech od 27. do 29. września. W programie wyjazdu była Fabryka Wody w Szczecinie (aquapark), zwiedzanie wystawy prac Caspara Davida Friedricha w Greifswaldzie, zwiedzanie katedry z nowymi imponującymi witrażami oraz wieczorny koncert pt. *Nowoczesna muzyka w kościołach*. Kolejne spotkanie zaplanowane jest we wrześniu 2025 roku w Polsce.

Prośby modlitewne

W Informatorze Parafialnym na stałe zagościła rubryka z propozycjami tematów do modlitwy, które dotyczą życia naszych parafii. To wsparcie, którego potrzebują nie tylko duchowni i rady parafialne, ale cała wspólnota parafii, czyli wszyscy jej członkowie - od najmłodszych do najstarszych.

Prośby i dziękczynienia modlitewne:

- o wiernych i duchownych Kościoła Ewangelickiego w Polsce;
- o wszystkie parafie ewangelickie w Polsce;
- o rady parafialne, o wszystkich zaangażowanych w różne działania Kościoła i parafii;
- o prześladowanych chrześcijan w różnych krajach świata;
- o powołania do służby w Kościele;
- o chorych, samotnych, opuszczonych i o wszystkich, którzy przeżywają trudne momenty swojego życia;
- o wszystkie prowadzone przez naszą Parafię inicjatywy duszpasterskie i projekty społeczne;
- o naszych seniorów i seniorki;
- o nasze rodziny i bliskich;
- o poszkodowanych w powodziach i innych kataklizmach;
- o pokój na świecie;
- o czystość i uczciwość w zwiastowaniu Ewangelii;
- o tych, którzy podejmują życiowe decyzje;
- o poczucie odpowiedzialności za kościoł;
- o tych, którzy doświadczają przemocy;
- o dzieło Diakonii w Kościele i na świecie;
- o dzieło misji i ewangelizacji oraz o ruch ekumeniczny;
- o poszukujących pracy i borykających się z bezrobociem;
- o tych, którzy walczą z nałogami;
- o materialne zabezpieczenie działalności parafii;
- o młodzież w kościele i liderów młodzieżowych
- o rolników, hodowców, leśników i wszystkich którzy działają na rzecz zachowania Bożego stworzenia

Humor z befką

Podczas konferencji duchownych księży dyskutują na temat tego jakie są najbardziej sprzyjające warunki do modlitwy. Podczas gdy pierwszy twierdzi, że najbardziej lubi się modlić klęcząc, drugi mówi, że najlepiej jest mu się skoncentrować na modlitwie siedząc w fotelu. Trzeci najchętniej modli się podczas powolnego spaceru w lesie, a czwarty wyłącznie na stojąco. Przypadkowo rozmowie przysłuchuje się monter urządzeń telekomunikacyjnych i mówi: *Ja najzarliwiej modliłem się zwisając ze słupa telefonicznego na linie zabezpieczającej głowę w dół!*

Dwaj starzy duchowni rozmawiają ze sobą. *Po tylu latach pracy duszpasterskiej – mówi pierwszy – mogę stwierdzić, że moi parafianie potrafią odróżniać dobro od zła. Z pewnością - odpowiada drugi z szyderczym uśmiechem – ale tylko u innych.*

Na strychu starego domu handlarz antykami odkrywa cztery, niewiele warte, drewniane figury. Mimo braku wartości odkupuje rzeźby od właściciela za niewielką sumę. W związku z tym, że handlarz wie, że motywy religijne szybko się sprzedają wystawia je w oknie z podpisem – *Czterej Ewangelści*. Już po kilku godzinach pierwsza z figur znajduje kupca, w związku z tym sprzedawca zmienia napis na – *Trzej Królowie*. Kolejna postać szybko zmienia swojego właściciela. Teraz antykwariusz podpisuje pozostałe dwie figury – *Apostołowie Piotr i Paweł*. Następny nabywca bardzo szybko się znajduje, ale przy wyciąganiu figury z okna przez pracownika ostatnia figura się przewraca i głowa odpada od tułowia. Pracownik spodziewa się bury od swojego szefa, ale zamiast tego handlarz, po chwili namysłu, uśmiecha się do niego. Kolejnego dnia klienci mogą w oknie wystawowym podziwiać bezgłową figurę, a obok niej starannie postawioną na drewnianym cokoliku głowę, a na dole napis – *Jan Chrzciciel po ścięciu*.

Wybrał: ks. W. Froehlich

Od początku trwania akcji prezeny z Polski
trafiły do ponad 104 000 dzieci. Dziękujemy!

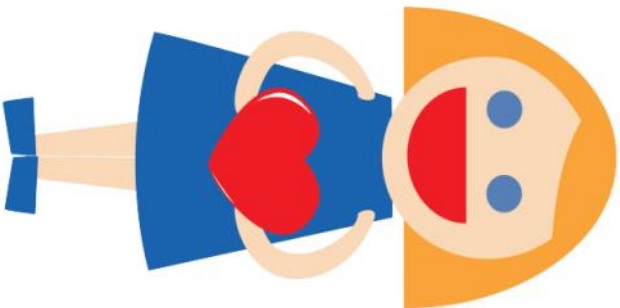
prezent pod choinkę

**DOŁĄCZ DO OGÓLNOPOLSKIEJ AKCJI CHARYTATYWNEJ
ZATRÓSZEĆ SIĘ O INNYCH I ZRÓB PREZENT DLA DZIECI
Z UKRAINY, BIAŁORUSI, RUMUNII I BULGARII
POMÓŻ NAM SPAKOWAĆ MIŁOŚĆ**

POPRAZ AKCJE MOŻEMY RAZEM:

- NIEŚĆ POMOC TYM, KTÓRZY JEJ POTRZEBUJĄ
- POKAZAĆ, ŻE MAJĄC NIEWIELE, TEŻ MOŻNA SIĘ DZIELIĆ
- UCZYĆ EMPATII I WRAZLIWOŚCI
- DAĆ SPOSOBNÓŚĆ DO CHARYTATYWNEJ AKTYWNOŚCI

**Więcej szczęścia jest
w dawaniu niż w braniu.**
Dzień Apostolskie 20:35

JOANNICI
Z MIŁOŚCI DO ŻYCIA

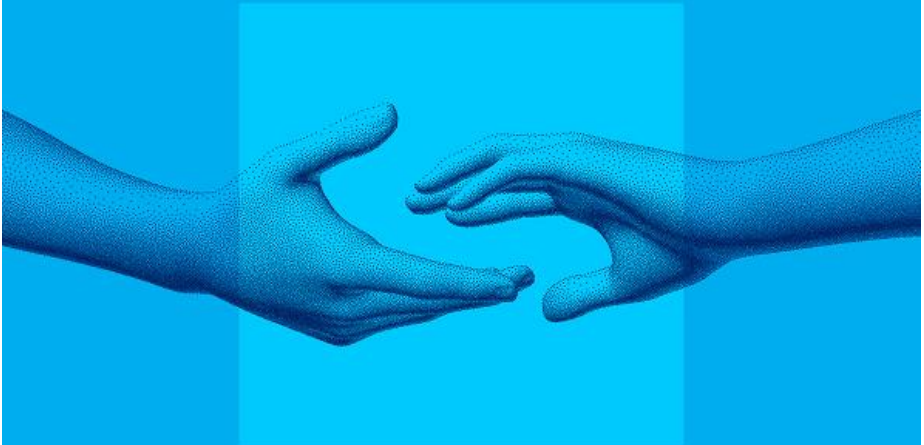

Organizator: Centrum Misji i Ewangelizacji Instytut Ewangelizacji-katechetyki w RP
Kościół katolicki w Polsce Episkopat polski w RP
i Stowarzyszenie Joannici Dzieła Pomocy Oddział Śląski

www.prezent.cme.org.pl

APEL o składanie ofiar na pomoc osobom poszkodowanym przez powódź w Polsce

zeskanuj kod
i wpłać online

diakonia.org.pl/darowizny

Diakonia Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP
ul. Miodowa 21, Warszawa
Numer konta: 78 1240 1037 1111 0000 0693 1384
Tytuł: POWÓDŹ 2024

Zapraszamy wszystkich uczniów do udziału w Ogólnopolskim Konkursie Biblijnym Sola Scriptura 2024/2025. Poniżej informacje odnośnie zakresu obowiązujących tekstów biblijnych oraz tematów konkursu plastycznego. Obowiązujący tekst z Biblii Ekumenicznej. Życzymy błogostawieństwa w przygotowaniach.

Ogólnopolski Konkurs Biblijny

„SOLA SCRIPTURA 2024/2025”

Wyznanie wiary Eliasza, Elizeusza i Amosa

I etap (szkolny/parafialny)

4-10.11.2024 r.

I grupa, II grupa, III grupa

- 1 Krl 16,29-22,54

2 Krl 1-2

II etap (rejonowy/diecezjalny)

11.01.2025 r.

I grupa, II grupa, III grupa

- 1 Krl 16,29-22,54

2 Krl 1-2

dotatkowo 2 Krl 3-13

III etap (finał ogólnopolski)

22.03.2025 r.

I grupa, II grupa, III grupa

- 1 Krl 16,29-22,54

2 Krl 1-2

2 Krl 3-13

dotatkowo Księga Amosa

Konkurs rozgrywany jest w trzech grupach wiekowych:

I grupa - kl. IV-VI szkoły podstawowej, II grupa - kl. VII-VIII szkoły podstawowej, III grupa - szkoły ponadpodstawowe

Tekstem źródłowym w konkursie pisemnym jest BIBLIA EKUMENICZNA wydana przez Towarzystwo Biblijne w Polsce 2017.

Konkurs plastyczny

Uczestnicy - kl. I-III szkoły podstawowej, temat - **Cuda Elizeusza (wybrane)**,

szczegóły: www.zwiastun.pl/ogolnopolski-konkurs-biblijny/

format i technika - A4, technika: wyklejanka ze sznurka, nici, wełny

Organizatorzy: Wydawnictwo Augustana, Generalny Wizytator Nauczania Kościelnego

Tematy do konkursu plastycznego

uczniowie mogą wybrać z listy poniżej:

1. Cudowna moc Elizeusza - 2 Krl 4, 1- 7
2. Elizeusz i Szumanitka - 2 Krl 4, 8-17
3. Zatrute jedzenie - 2 Krl 4, 38-41
4. Rozmnożenie chleba - 2 Krl 4, 42- 44
5. Uzdrawienie Naamana - 2 Krl 5, 1-19
6. Zagubiona siekiera - 2 Krl 6, 1-7

muzyczne wieczory
w kościele ewangelickim

ORGANY

I... FLET

Katarzyna Czerwińska-Gosz – flet
Maciej Babnis – organy

SŁUPSK
ul. Słowackiego 40
środa, 9 października 2024
godz. 19.00

projekt współfinansowany ze środków Miasta Słupska

KALENDARZ I WYKAZ OFIAR OGÓLNOKOŚCIELNYCH

1. Fundusz Socjalny (sty.): 165,00 zł
2. Fundusz Stypendialny (luty): 337,00 zł
3. Diakonia Polska (1. n. pas.): 298,00 zł
4. Fundusz Bratniej Pomocy im Gustawa Adolfa: 3230,00 zł
5. Skarbonka Diakonijna: 982,10 zł
6. Ofiara żniwna na Domy Opieki: 0,00 zł
7. Fundusz Ewangelizacyjno-Misyjny: 0,00 zł
8. ofiara na diasporę: 0,00 zł

13 godzin warsztatów
+ koncert finałowy

koszt 250 zł

Brian Fentress

ZAPISY:
Aleksandra Cybuła
a.cybuła@sok.slupsk.pl
+48 603 767 393

Warsztaty Gospel

12-13 października 2024
OT Rondo, ul. M. Niedziałkowskiego 5a

liczba miejsc ograniczona

Koncert Finałowy - 13 października 2024, 18:00, wstęp wolny
Uczestnicy Warsztatów + Brian Fentress
Zespół muzyczny: Przemysław Sysojew-Osiński, Maciej Młociński, Łukasz Łapiński
Kościół Ewangelicko-Augsburski w Słupsku, ul. Słowackiego 40

 Słupsk

PLAN NABOŻEŃSTW NA PAŹDZIERNIK-LISTOPAD 2024

DZIEŃ	SŁUPSK D	SŁUPSK PL	LĘBORK
06.10. Święto Żniw	12.00 	10.30 	
13.10. 20. po Trójcy Św.		10.30 	8.30
20.10. 21. po Trójcy Św.		10.30 	
27.10. 22. po Trójcy Św.	(Zmiana czasu na zimowy!)	10.30 	8.30
31.10. Święto Reformacji		17.00 (Spotkanie w Herbaciarni)	
03.11. 23. po Trójcy Św.		10.30 	
10.11. 3. przed końcem RK		10.30 	8.30
17.11. Przedostatnia RK		10.30 	
24.11. Niedziela Wieczności		10.30 	8.30
1.12. 1. n. adwentu		10.30 	

ZAPLANOWANE WYDARZENIA

DATA	GODZ.	WYDARZENIE	MIEJSCE
5.10.	10.00	Spotkanie Kobiet w Akcji	SCDiD
5.10.	17.00	Rada Parafialna	SCDiD
9.10.	19.00	Koncert Muzyczne wieczory (Organy i flet)	kościół
11.10.	17.30	Spotkanie dla zainteresowanych	SCDiD
12.10.		Śniadanie dla kobiet	Toruń
12-13.10.		Warsztaty Gospel /koncert finałowy	Rondo/kościół
31.10.	18.00	Reformacyjne spotkanie w Herbaciarni	Spichlerz